

ינעם צלי בלב מדבר / ומה ימתק הפרי
 חמדת עיניים. (ע' 5)
 כמו במשל הקבלי היא מכנה עצמה זכר
 ("שתול"), אך התואר המצומד ל"פרי"—
 בנקבה, ואף בקונוטציה אירוטית ("ומה ימתק
 הפרי חמדת עיניים"). בהמשך השיר באים
 הגעגועים ל"תמר תאום", הצער על "השר
 חתת הזרע ארצה" ("ניצב דומם נוטף עסיס
 אל מים"—שם); כל אלה משיבים אותנו
 לדימדומי המיתוס הקבלי.
 הזמן הוא כאן כהתפוצצות מטען אירוטי.
 מיפגש של שני "מיני" זמן. הזמן האחד—
 של הזרימה:

המשך לזרוב, אחי / המשך לזרוב, / יש
 קצה וכיוון, אחי, / ואין עוצרים ואין זור-
 מים בחזרה. (ע' 12)
 והוא הזמן הפעיל, הקבוע, התמידי, נותן
 הקצב, ה"זכרי"—הוא "שעון-השמש", שפניו
 קדימה. עניינו: צמיחה, פריון, בנין על-
 ידי האור. בשיר "על עצים" לופת האור את
 גזע האילן ומצמיחו, מחלצו מן האדמה
 ומכוונו כלפי מעלה, והאילן רק ב"אצבעות
 השרשים" עדיין הוא נאחו בקרקע כנגד
 ה"מגנטיות" של האור-הזמן.
 הזמן האחר, זה ה"זמן-לא-זמן", זמן ה"ירח",
 זמן החלומות: זה חלק הזמן החוזר על
 עצמו, ה"מסרב לזוז" ("כציפור שכנפיה רפו
 ולא ישארה"—ע' 23). בשיר "אזכרות" הזמן
 ה"נקבי" הוא הזמן שמבטא החג. מהו החג
 אם לא היום החוזר, המחזור לאתור, המצ-
 עיד במקום?

נשים לב כאן לצימודן של "גוזר" ו"חוזר":
 השמענו / צילצול גורל גוזר? החג חוזר
 / משוב היין. שחיינו והגענו. (ע' 16)
 מיפגש-האיתנים של שני "מיני" הזמן האלה
 הוא אבי הסערה המתחוללת: כעין השתל-
 חות יצרים ברברית שהופכת סדרים על-
 פיהם. תחומם המקודש, ה"נפרד" של זמן
 ה"זכר", זמן החולין, ושל זמן ה"נקבה",
 זמן החג, נפרץ. זה תיאורה של האנדרל-
 מוסיה:

עכשו מותה הגשם את הקיץ / כיד הבוקר
 בקרעי החג הצבעוניים. (ע' 9)
 החול התערב בקודש. סדרי הטבע נשתנו.

ההבעה הפואטית, שהשכרות וההתמכרות
 ממלאות את מקומה ביעילות צינית. ה"יין"
 מבטל את הצורך ב"סוד" (ע' 8). אותם
 "תחליפי שירה" ("אשתה ויסקי ואמהל בסי"
 גריה צרפתית"—ע' 12), שהם "קצה החיים"
 כשירה עצמה, אינם מובילים ל"חיים אחרים"
 כמוה, אלא נאחזים בקושי, מתרחקים, לא
 אנושיים, מנותקים:

יצר הרע / הצרי / הטוב. / העולם הרחוק
 / בלעדינו על צירו / יסוב. (ע' 35)

יום שחדל המרוץ

האדם אינו אלא... שתול במיתוסים, במלים,
 של תרבות—כלים שבהם ינסה לצוות על-
 פי דרכו על הזמן וההווה. הכותרת "יום
 שחדל המרוץ והקצב נרגע", שרשה אולי
 ב"שמש בגבעון דום וירח בעמק-איילון",
 באשר שניהם מיתוסים של הזמן, ביטויים
 של אמונה כי בכוחן של מלים לשעבד את
 הזמן ל"רצונן", אמונה באבסולוטיות השל-
 טונית של המלים על הזמן. במדרש-קבלה
 אחד (פרק נט מ"ספר הבהיר"), שאל דימויו
 קרוב עולם דימוייה של המשוררת, מבחין
 הכתוב ב"מיניות" של הזמן, כלומר: בקיומו
 של זמן "זכרי" וזמן "נקבי" המסומלים זה
 בשמש וזה בירח, ובאמם "תמר"—סמלה של
 דו-מיניות. וזה לשון הכתוב:

"מה זכתה תמר שיצאו ממנה פרץ וזרע?
 פרץ—על שם הלבנה, שהלכנה נפרצת לער-
 תים, וזרע... ע"ש החמה, שהחמה זורחת
 תמיד... ומה טעם אקרית 'תמר'? ... מפני
 שכוללת זכר ונקבה, דכל אילני תמרים כו-
 ללים זכר ונקבה. והיאך: שהלולב הוא זכר,
 והפרי, מבחוץ הווי זכר ומבפנים הווי נקבה.
 והיאך: בגרעיני התמר שהיא סדוקה כעין
 אשה".

עד כאן המשל הקבלי. מכאן—היישר לעולמה
 של עמירה הגני, ששירה הראשון פותח כך:

אני תמר / שתול על עין המים / ומה
 * עמירה הגני: יום שחדל המרוץ והקצב
 נרגע (שירים); הוצאת הקיבוץ הארצי השור-
 מר הצעיר, 1975; 47 עמ'.

שקרקע תחת רגליו. אולי אמנן שמוש ער לכך, ולכן כרך את סיפוריו אלה בין שתי חטיבות הסיפורים המציגות את שרשיו (סיפורי הילדות) ואת הסביבה התרבותית המאצילה עליו מתיגות וחכמה שלא מן העולם של ימינו, הגם שניתק ממנה והוא חי לכאורה בקוטב המנוגד לה (אמנן שמוש הוא חבר קיבוץ).

יש להפריד בין מושא הסיפורים, שהוא חיוני ומסקרן כל מי שלא הכיר קודם-לכן, לבין דרך עיצובם. אמנן שמוש נאחז בהווית ילדותו כמי שאור ראשון של ילדות נשמת ממנו—או, להבדיל, כסופר-הקהילה החש עצמו חייב להעלות על הכתב עולם יפה שאבד. וכאן דומה תחושתו לזו של ביאליק המספר, ותוצאת עבודתו לזו של הזו שלא במיטבו. נשמרים אמנם פרטי הסמנים החיוניים של הווית יומיום קסומה בקהילה מזרחית עתירת-מסורת, אשר אמידותה התייבה לבניה לאמץ להם גם משהו מרווחת המערב, אך עלילת הסיפורים נעה לאטה ואין בה ענין כשלעצמה. אוספי פולקלור, דפוסי-חיים שנעלמו והשקפות עולם שאבד ימצאו כאן חומר רשום היטב, אולם למי שתר אחר סיפור שהמילייה הססגונית רק תיבול הוא לו יחסר כאן העיקר.

לעומת זאת, בסיפורי "מישל צפרא ובניו" מצוי משהו מאיכות סיפוריו האקטואליים, כשהוא מתובל בקריצה הממזרית שנותרה במישקע הווית של ילדות שאבדה. בסיפורים אלה, העוקבים אחר תעלומת הישמרה של קהילת יוצאי-חלב כיחידה אחת, תרף פיזורה על-פני עולם ומלואו, משולבים תיאורי הווי כפי שהוא נגלה לעיני בוגר תמים וחכם, עם אפיזודות מפתיעות. אלה ואלה מועלים בעט קל ובקצב מהיר, שאינו נכבד על-ידי תחושת האחריות של ה"מנצח".

ראוי לציין שאמנן שמוש החל לכתוב בגיל מבוגר (ספרו הראשון לילדים התפרסם כשמלאו לו 37), ובמקרהו סייעה הבגרות לספר-ביפורים שיימלט מחמצמצות הבוסר ויעורר ענין בזכות נושאו ובזכות כשרון-הפתיבה של מחברו.

א. ז.

והציפייה: מה יצמח מכל אלה? ההיו אלה חבלי השירה?

עושה את החושך אור, מחשבות למלים... / יושבת בתוך העולם כמו בחדר פרטי... / והדלת פרוצה, החלון קרוע, / שמלה רחבה תמיד ושער פרוע — — — (ע' 31)

בתוך אנדרלמוסית הזמן, בתוך הריסות מע-גלי החיים הפרוצים, יוצרת המשוררת את ה"דבש" שלה ו"משדרת" אותו לאחרים: "וכמו הדבש המתמשך לא יינתק / השיר קרב זהיר ומתאפק..." (ע' 17). השיר—חלק הזמן—כדבשו של התמר הבודד, המדברי, שבתחילת הספר בפדידתו גבר על הזמן, עשאו כלי-שרת שלו.

ב. צ.

אחותי כלה

שלש קבוצות סיפורים באסופה: סיפורי ילדות בחלב, סיפורים שעלילתם מתרחשת בעשר השנים האחרונות בחברה הישראלית, סיפורים על משפחה מיוצאי חלב המתפרשת על-פני כל היבשות ובניה שומרים אמונים זה לזה. כאשר התפרסמו הסיפורים בעת-זמנים ובכתבי-עת (גם ב"קשת"), משכו תשורה מת-לב בעיקר אלה המנציחים את הווית הססגונית של קהילת חלב בימי תפארתה ועוקבים אחר גילגולי בניה. עתה שפונסו נגלה כשרונו של אמנן שמוש דווקא בסיפורים המשקיפים על הווית הקיבוץ ועל החברה הישראלית מבצע להתרחשויות הקורות מחוץ להם. בסיפורים אלה מצטיין אמנן שמוש באיפיון הגיבורים ובאיבחון בעיות באמצעות סיטואציה סיפורית מעניינת כשלעצמה, המחריפה מעט את הבעיות ומבזבז דדתן מתוך ראייה מקורית.

סיפוריו ה"אקטואליים" של שמוש מציגים את המציאות הצגה בקרית, אלא שלא כעמיתיו ילידי-הארץ, הנעדרים הומור לעתים והכותבים ב"דס-לכס", כתיבתו מתובלת בהומור בוגר. ניסוח המצבים אמנם רגיש וחריף, אך הוא יוצא תחת ידיו של מי

* אמנן שמוש: אחותי כלה (סיפורים); הוצאת מסדה, 1974; 159 עמ'.